

Асс. Милица Вучковић

Правни факултет Универзитета у Нишу

ЗАЛОЖНО ПРАВО НА ПОКРЕТНИМ СТВАРИМА УПИСАНИМ У РЕГИСТАР¹

Аутор се у раду бави анализом института регистарске залоге кроз призму позитивноправних решења, садржаних у Закону о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар Републике Србије, као и решења из упоредног права. У односу на сличне законе земаља региона, Закон о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар сматра се најпотпунијим у погледу регулисања објекта регистарске залоге, садржине заложноправног односа, реализације регистарске залоге, итд. Овим законом регулисано је бездржавинско залагање покретних ствари без ограничења у погледу субјекта заложноправног односа (заложни поверилац и заложни дужник могу бити сва пословно способна физичка лица и правна лица) или у погледу предмета регистарске залоге (примена регистарске залоге није ограничена само на поједине категорије покретних ствари). Такође, предвиђено је више начина намирeња обезбеђеног потраживања, међу којима је од посебног значаја могућност вансудског намирeња, преко којег се регистарска залога сврстава у ред најефикаснијих права обезбеђења у савременом праву. У раду се указује на предности и недостатке постојеће правне регулативе. Предлажу се и одређена побољшања de lege ferenda, ради што потпунијег и ефикаснијег остваривања циљева овог права обезбеђења потраживања.

Кључне речи: Бездржавинска права обезбеђења; Регистарска залога; Залагање покретних ствари.

1. УВОД

„Класична“ средства обезбеђења потраживања, ручна залога (*pignus*) и хипотека, најстарија су и кроз историју најзаступљенија права

Милица Вучковић, milica@prafak.prafak.ni.ac.rs.

¹ Рад је резултат истраживања на пројекту Правног факултета Универзитета у Нишу „Заштита људских и мањинских права у европском правном простору“, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије, бр. 179046 Д.

обезбеђења, која и у савременом праву имају широку примену. Са аспекта положаја заложног дужника и могућности ангажовања пуног „кредитног потенцијала“ предмета обезбеђења, државинско залагање покретних ствари показује извесне недостатке. Код ручне залог, за време трајања заложноправног односа, заложена ствар се налази у државини заложног повериоца. То представља тешкоћу за залогодавца, који би, да има ствар у непосредној државини, могао њеним искоришћавањем да олакша отплату дуга. Поверилац је ослобођен ризика да ће дужник својим радњама умањити вредност заложене ствари и тако угрозити намирење потраживања, али је оптерећен обавезом чувања ствари. Код хипотеке нема поменутих недостатака, јер се ово стварно право конституише уписом у одговарајући јавни регистар, док заложена ствар остаје у државини заложног дужника. Међутим, покретне ствари су, све до настанка регистарске залог, остале ван домашаја примене овог права обезбеђења.

За покретне ствари одавно већ не важи изрека *res mobiles res villis* (покретне ствари, безвредне ствари). Још је у старом Риму постојала потреба за бездржавинским залагањем покретних ствари које чине основу привредне делатности једног лица и самим тим представљају велику вредност за сопственика. Са развојем привреде, све је израженија потреба за њиховим бездржавинским залагањем. Савремено право настоји да изгради права обезбеђења на покретним стварима која ће бити повољна за дужнике, али и сигурна и довољно ефикасна за повериоце. Тако настају бездржавинска права обезбеђења – регистарска залог, хипотека на стоци, на моторном возилу, професионалном алату и опреми, фидуцијарни пренос својине фиктивном предајом ствари итд. За означавање заложног права на покретним стварима уписаним у регистар користе се различити називи: бездржавинска залог, покретна (мобиљарна) хипотека и регистарска залог.² За потребе овог рада, опредељујемо се за назив „регистарска залог“.

Предмет нашег рада је регистарска залог. С циљем разматрања овог права обезбеђења, анализирали смо право Републике Србије, а одређена пажња посвећена је правној регулативи земаља република бивше СФРЈ и решењима западноевропских права.

² Д. Стојановић, „Бездржавинска залог (покретна хипотека)“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу* 1971, 43; М. Лазић, *Права реалног обезбеђења*, Ниш 2009, 83; Д. Попов, „Залог на покретним стварима уписаним у регистар у праву Републике Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2009, 201–202.

2. РЕГИСТАРСКА ЗАЛОГА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Заложно право на покретним стварима уписаним у регистар је стварно право на туђој ствари, које овлашћује титулара да, ако му обезбеђено потраживање не буде уредно исплаћено, измејствује продају објекта свог права и из тако добијене вредности наплати потраживање, без обзира на то у чијој се својини заложена ствар налази у тренутку реализације залогa.

У праву Републике Србије, регистарска zaloга регулисана је Законом о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар.³ Овим законом предвиђена су правила о залагању покретних ствари и права (чл. 1, ст. 1). Одређена решења могу се наћи и у Нацрту Законика о праву својине и другим стварним правима Републике Србије.⁴

Регистарска zaloга је акцесорно право. Њена правна судбина подређена је главном праву, потраживању чијем обезбеђењу служи. Акцесорност регистарске залогa постоји у фази настанка, током трајања главног, облигационоправног односа и у фази престанка главног права. Регистарска zaloга не може настати ако истовремено не постоји обезбеђено потраживање. Изузетак у том погледу представља могућност конституисања регистарске залогa за обезбеђење будућег или условног потраживања. Ако обезбеђено потраживање престане, угашиће се и регистарска zaloга. За регистарску залогу важи и принцип специјалности. Регистарска zaloга се конституише на тачно одређеној ствари или идеалном делу ствари, ради обезбеђења тачно одређеног потраживања. Изузетак од овог начела је правило о томе да се регистарска zaloга може конституисати на будућој ствари, дакле, условно и на збиру покретних ствари, као и да може служити обезбеђењу будућег и условног потраживања. Регистарска zaloга оптерећује целу заложену ствар или збир ствари, све до исплате обезбеђеног потраживања, у целости, а исплата дела дуга неће довести до ослобађања оптерећене ствари или појединих ствари из скупа ствари, од терета заложног права. У складу са начелом официјелности заложног права, заложни поверилац мора измејствовати продају заложене ствари и намирење потраживања из вредности остварене продајом, посредством суда. Међутим, активна улога суда у поступку реализације права намирења значи и дугу процедуру и високе трошкове реализације, што с друге стране, поскупљује кредит. Зато, допушта се одступање од овог

³ Закон о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 57/03, 61/05 и 64/06.

⁴ Нацрт Законика о праву својине и другим стварним правима Републике Србије – Нацрт, *Ка новом стварном праву Србије*, Немачка организација за техничку сарадњу, Република Србија, Министарство правде, Београд 2007.

начела омогућавањем вансудског намирења заложног повериоца, што повећава ефикасност регистарске залоге.

Регистарска залога настаје на основу правног посла (уговора о залози) уписом у надлежни јавни регистар (Регистар залогe). По Закону о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар РС, уговор о залози мора бити закључен у писаној форми (чл. 3). Упис у Регистар залогe⁵ је конститутивни елемент настанка заложног права, начин стицања (*modus acquirendi*), што проистиче из члана 4. О правном значају уписа, у правној теорији постоје и другачија мишљења. Наиме, указује се на формулацију члана 4: „Поверилац стиче заложно право уписом у регистар залогe, *осим ако није другачије одређено законом*“. Други део ове одредбе наводи поједине ауторе на схватање да се ради о диспозитивном карактеру одредбе чл. 4.⁶ Сматрамо, да се ради о императивној норми, од које је одступање могуће само у случајевима предвиђеним законом. Да је интенција законодавца била да питање начина конституисања регистарске залогe препусти диспозитији странака, други део поменуте одредбе морао би да гласи: ..., *осим ако уговором није другачије предвиђено* (подвукао аутор).

3. РЕГИСТАРСКА ЗАЛОГА У УПОРЕДНОМ ПРАВУ

У француском праву, регистарска залога је регулисана Законом о залагању трговачког фонда,⁷ Законом о заложном праву на професионалном алату и опреми,⁸ Законом о залози моторног возила⁹ и другим посебним законима којима се уређује бездржавинско залагање појединих категорија покретних ствари. У швајцарском праву, одредбама Швајцарског грађанског законика, регулисана је регистарска залога на стоци.¹⁰

⁵ О Регистру залогe, његовој организацији, функционисању и ефикасности, више вид. Н. Тешкић, „Обезбеђење на покретним стварима и потраживањима“, *Форум за грађанско право за југоисточну Европу*, Избор радова и анализа, Прва регионална конференција, Цават, 2010, књига друга, Београд 2010, 229–232.

⁶ Д. Попов, 206.

⁷ La loi sur le nantissement du fonds de commerce du 1909, <http://www.admi.net>, 10. октобар 2012.

⁸ La loi sur le nantissement de l'outillage et du materiel d'equipement professionnel du 1951, 1953, 1958 et 1969, <http://www.jurisitetunisie.com>, 10. октобар 2012.

⁹ Decret sur le gage du vendeur a credit d'un vehicule ou engin automobile du 1953, 1955 et 1957, <http://www.legifrance.gouv.fr>, 10. октобар 2012.

¹⁰ Swiss Civil Code, <http://www.admin.ch>, чл. 885, 10. октобар 2012.

У праву Републике Црне Горе, одредбе о регистарској залози садржане су у Закону о залози као средству обезбјеђења потраживања.¹¹ У Босни и Херцеговини, регистарска залога уређена је одредбама Оквирног закона о залозима,¹² којим је регулисано бездржавинско залагање покретних ствари за целу територију Босне и Херцеговине и установљен јединствен регистар заложних права.¹³ Хрватско заложно право такође познаје институт регистарске залогe, и то две врсте (према основу настанка). Законом о власништву и другим стварним правима,¹⁴ предвиђено је да се на покретним стварима на којима се право својине може стећи једино уписом у одговарајући јавни регистар, односно које се не могу користити без таквог уписа, може конституисати хипотека (чл. 304, ст. 3). Тако, у хрватском праву наилазимо на регистарску залогу на бродовима и ваздухопловима и регистарско заложно право на моторном возилу (Извршни закон РХ¹⁵). Хрватски законодавац регистарску залогу третира као хипотеку и предвиђа да се на ово заложно право примењују посебне законске одредбе,¹⁶ као и одредбе Закона о власништву и другим стварним правима, ако нису у супротности са посебним законским одредбама или природом хипотеке на покретним стварима. Друга врста регистарске залогe у хрватском праву је судско и јавнобележничко заложно право на покретној ствари, регулисано одредбама Извршног закона.¹⁷

У француском праву, правни основ настанка регистарске залогe је уговор о залози, који мора бити закључен у писаној форми, са потписима уговарача овереним од стране суда или јавног бележника. Регистарска залога стиче се уписом у одговарајући јавни регистар.¹⁸ У ко-

¹¹ Закон о залози као средству обезбјеђења потраживања, *Сл. лист РЦГ*, бр. 38/02. Овим законом била је предвиђена јединствена регулатива заложног права на покретним стварима. Од ступања на снагу Закона о својинско-правним односима, *Сл. лист РЦГ*, бр. 19/09, одредбе Закона о залози као средству обезбјеђења потраживања примењују се само на регистарску залогу. Вид. З. Рашовић, *Право обезбјеђења потраживања*, Подгорица, 2010, 96; В. Живковић, А. Кнежевић, „Заложно право на покретним стварима“, *Промене стварног права у Србији*, Београд 2004, 187.

¹² Оквирни закон о залозима, *Сл. гласник БиХ*, бр. 28/04 и 54/04.

¹³ Вид. Д. Медић, *Ново стварно право Републике Српске*, Бања Лука 2011, 166–168.

¹⁴ *Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima*, *Nar. novine R. Hrvatske*, бр. 91/96

¹⁵ *Ovršni zakon*, *Nar. novine R. Hrvatske*, бр. 57/96, 29/99, 142/00.

¹⁶ *Pomorski zakonik*, *Nar. novine R. Hrvatske*, бр. 181/04, *Zakon o obveznim i osnovnim materijalnopравним односима у зрачној пловидби*, *Nar. novine R. Hrvatske*, бр. 132/98.

¹⁷ Вид. Н. Ernst, „Bezposjedovna sredstva osiguranja na pokretnim stvarima u Republici Hrvatskoj“, *Форум за грађанско право за југоисточну Европу*, Избор радова и анализа, Прва регионална конференција, Цавтат, књига друга, Београд 2010, 170.

¹⁸ *Правило о стицању регистарске залогe представља одступање од консенсуалистичког принципа француског права, по ком се стварна права стичу закључењем уговора о преносу. Начин стицања регистарске залогe такође*

ји ће регистар залога бити уписана, зависи од предмета залогa: залога на трговачком фонду стиче се уписом у регистар судске писарнице трговачког суда на чијем подручју се налази трговачки фонд, залога на моторном возилу уписом у административни уписник моторних возила, а залога на професионалном алату и опреми уписом у регистар грађанскоправне залогe трговачког суда на чијем подручју се налази пребивалиште дужника.¹⁹ У швајцарском праву регистарска залога настаје на основу уговора, уписом у одговарајући јавни регистар (заложни протокол) и обавештењем установе која води евиденцију о корисницима кредита обезбеђених овом врстом залогe.²⁰

У праву БиХ, регистарска залога настаје када се (кумулятивно) испуне следећи услови: 1) упис заложног права у Регистар залогe,²¹ 2) постојање пуноважног уговора о залози чије су уговорне стране лица која су у Регистру уписана као заложни дужник и заложни поверилац, 3) да је заложни дужник власник ствари на којој се конституише заложно право, и 4) да је заложни поверилац дао или се обавезао дати кредит заложном дужнику или трећем лицу. Законом је изричито предвиђено да је небитно којим редоследом су испуњени услови за настанак регистарске залогe.²² Инсистирање на услову да је заложни поверилац дао или се обавезао дати кредит заложном дужнику или трећем лицу, сматрамо непотребним. По нама, не треба сужавати поље примене регистарске залогe на кредитне односе, иако се ово право обезбеђења ту најчешће примењује, због тога што регистарска залога може бити конституисана и за обезбеђење потраживања из других облигационо-правних односа, нпр. потраживања надокнаде штете. У праву Републике Црне Горе, регистарска залога сматра се конституисаном у тренутку закључења уговора о залози, у писаној форми.²³ Заложно право се „перфектуира“ уписом у Регистар пријава залогe. „Перфектуирање“ значи да је залога конституисана и да је пријава залогe уписана у

представља одступање од правила *“En fait de meubles, possession vaut titre”*. Вид. А. Colin, Н. Capitant, L. Juliot de la Morandiere, *Droit civil*, tome II, Paris 1964, 109–116.

¹⁹ Вид. Е. Čulinović Herc, *Ugovorno osiguranje tražbina zalaganjem pokretnih stvari bez predaje stvari u posjed vjerovnika*, Rijeka 1998, 107–109.

²⁰ Вид. Д. Стојановић, 52–53.

²¹ Вид. Д. Медић, (2011), 167 и 169.

²² Вид. М. Povlakić, „Stvarnopravna sredstva osiguranja na pokretnim stvarima u zemljama naslednicama bivše SFRJ“, *Budimpeštanski simpozijum, Doprinos reformi stvarnog prava u državama jugoistočne evrope*, Bremen 2003, 201. У праву Републике Србије упис у регистар мора уследити након закључења пуноважног уговора о залози. Не постоји могућност уписа без титулуса, односно уписа без правно ваљаног титулуса. Титулус је претпоставка за упис, што није случај у босанскохерцеговачком праву.

²³ З. Рашовић, 102; чл. 5, ст. 1 Закона о залози као средству обезбеђења потраживања РЦГ.

регистар.²⁴ Регистрација залог је временски ограничена у трајању.²⁵ У праву Републике Хрватске, регистарска залога настаје на основу уговора или на основу судске одлуке, односно одлуке јавног бележника, уписом у одговарајући јавни регистар за залагање покретних ствари.

4. ПРЕДМЕТ РЕГИСТАРСКЕ ЗАЛОГЕ

У савременом праву постоје два система за одређивање предмета регистарске залог. У првом систему, ком припада наше право, као и босанскохерцеговачко и црногорско право, предмет регистарске залог могу бити све индивидуално одређене покретне ствари и индивидуализиране генеричке ствари, којима дужник може слободно располагати. Други систем одређивања предмета регистарске залог подразумева примену принципа *numerus clausus* – предмет регистарске залог могу бити само одређене категорије покретних ствари, тако да правни субјекти немају слободу да конституишу регистарску залогу на стварима које нису обухваћене законом одређеним предметом залог.²⁶ Том систему припадају француско, италијанско и швајцарско право, као и хрватско право, када је реч о уговорној регистарској залози.

По Закону о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар Републике Србије, предмет регистарске залог могу бити покретне ствари, збир покретних ствари (роба у складишту, инвентар предузећа, стадо оваца, библиотека, колекција уметничких слика или фотографија итд.), сувласнички удео покретне ствари или збира покретних ствари и права. Покретна ствар која се залаже мора бити индивидуално одређена ствар, којом залогодавац може слободно располагати (чл. 9, ст. 1). Генеричке ствари могу бити предмет овог заложног права ако се индивидуализују, ако се одреде количина или број и начин њиховог разликовања од других ствари исте врсте (чл. 9, ст. 2). Предмет обезбеђења може бити и будућа ствар или право, с тим што регистарска залога може настати тек пошто заложни дужник стекне право својине, потраживање или друго имовинско право (чл. 13). Нацрт предвиђа одговорност заложног дужника за материјалне и правне недостатке заложене ствари, односно право заложног повериоца да захтева замену заложене ствари ако ова због скривеног материјалног или правног недостатка није довољно обезбеђење потраживања (чл. 507). Ова одговорност је предвиђена због тога што уговор о

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Чл. 17 Закона о залози као средству обезбеђења потраживања РЦГ.

²⁶ Вид. Е. Čulinović Herc, 69.

залози, као акцесоран уговор, посматран у целини са основним уговором (најчешће уговор о кредиту), из ког потиче обезбеђено потраживање, представља теретан уговор, тако да се заложена ствар сматра накнадом за кредит и мора својом вредношћу гарантовати намирење целокупног износа дуга.

У француском праву, предмет заложног права могу бити трговачки фонд (*fonds de commerce*),²⁷ професионални алат и опрема,²⁸ моторно возило (*vehicule automobile*),²⁹ кинематографски филмови, удели у трговачком друштву и трговачки ефекти.³⁰ Швајцарско право регулише регистарску залогу на стоци.³¹

У праву Републике Црне Горе, предмет регистарске залоге могу бити и минерали и сировине, као и права на њихову експлоатацију, затим, непосечено дрвеће, необрани плодови и нерођена младунчад животиња (чл. 3, ст. 2 и 3 Закона о залози као средству обезбеђења потраживања). Предмет заложног права може бити и инвентар (занатске радње или предузећа нпр.). У том случају, уговор о залози и пријава залогe морају садржати опис општих карактеристика заложеног инвентара на начин на који се могу одредити делови и елементи инвентара. Заложно право се проширује на све делове инвентара који доцније, након заснивања заложног права, уђу у његов састав, без потребе закључења новог уговора и нове регистрације за сваки поједини саставни део (чл. 3, ст. 6). Заложно право се простире и на прираштај заложене покретне ствари (чл. 3, ст. 8), по правилу о екстензивности, што представља одступање од начела специјалности заложног права.³² Заложена ствар може претрпети позитивна побољшања док се налази код дужника. Како ствар „гарантује“ наплату потраживања својом целокупном вредношћу, са повећањем вредности предмета обезбеђења, повећава се и „гаранција“ за намирење потраживања.³³

У хрватском праву, предмет уговорне регистарске залогe ограничен је на поједине категорије покретних ствари: ствари за које је на-

²⁷ La loi sur le nantissement du fonds de commerce du 1909, <http://www.admin.net>, 10. октобар 2012.

²⁸ La loi sur le nantissement de l'outillage et du materiel d'equipement professionnel du 1951, 1953, 1958 et 1969, <http://www.jurisetunisie.com>, 10. октобар 2012.

²⁹ Decret sur le gage du vendeur a credit d'un vehicule ou engin automobile du 1953, 1955 et 1957, <http://www.legifrance.gouv.fr>, 10. октобар 2012.

³⁰ Вид. Е. Čulinović Herc, 69.

³¹ Swiss Civil Code, <http://www.admin.ch>, art. 885, 10. октобар 2012.

³² Вид. М. Лазић, 62–63.

³³ „Залогa обухвата ствар у цјелини: све саставне дијелове ствари и сва побољшања и повећања вриједности ствари, до којих је дошло по заснивању залогe.“ Вид. З. Рашовић, *Право обезбеђења потраживања*, 106.

чин стицања права својине упис у одговарајући јавни регистар (бродови и ваздухоплови) и ствари које је немогуће користити без таквог уписа (моторна возила и оружје).³⁴ Сматрамо то недостатком хрватског регистарског заложног права, јер ово ограничење предмета регистарске залог доводи до тога да само власници бродова, ваздухоплова и моторних возила могу своје ствари залагати за добијање повољних кредита, док би власницима других, исто тако вредних или чак вреднијих покретних ствари, таква могућност била ускраћена, када се ради о заснивању регистарске залог по правилима Закона о власништву и другим стварним правима. Предмет судског односно јавнобележничког заложног права могу бити све покретне ствари и са њима изједначени „правни ентитети“.³⁵ У праву Републике Србије, у погледу предмета регистарске залог, прихваћено је задовољавајуће решење, којим нису постављена ограничења у погледу категорија покретних ствари, које могу бити предметом овог права обезбеђења.³⁶

5. ПРАВНИ ПОЛОЖАЈ ПОВЕРИОЦА РЕГИСТАРСКЕ ЗАЛОГЕ

Конституисањем регистарске залог настаје заложноправни однос чија је садржина уређена законом, али је допуштен и споразум страна уговорница о неким елементима. Правна судбина овог односа, као акцесорног, подређена је главном – облигационоправном односу, из ког потиче потраживање које се обезбеђује залогом.

Субјекти заложног односа код регистарске залог су заложни поверилац и заложни дужник. Заложни поверилац је поверилац обезбеђеног потраживања, док заложни дужник може бити дужник обезбеђеног потраживања, али и треће лице које пружа обезбеђење за туђи дуг (реални дужник), (чл. 17, ст. 2 Закона о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар). Српски законодавац не поставља никаква ограничења за субјекте заложноправног односа, односно не „резервише“ право регистарске залог за поједине категорије правних субјеката. Субјекти заложноправног односа могу бити сва пословно способна физичка лица и правна лица. Истоветно решење

³⁴ Вид. N. Gavella *et al.*, *Stvarno pravo*, svezak drugi, Zagreb 2007, 114 и 233; *Zakon o upisniku sudskih i javnobilježničkih osiguranja tražbina vjerovnika na pokretnim stvarima i pravima*, *Nar. novine R. Hrvatske*, br. 121/05.

³⁵ N. Gavella *et al.*, 271.

³⁶ Поред тога, у српском праву, Регистар залог није евиденција самих покретних ствари на којима се заснива регистарска залог, нити других права, осим заложног, на тим стварима. Потпуно је другачија ситуација у хрватском праву, где се ово заложно право конституише само на стварима о којима већ постоје посебне јавне евиденције, у које се уписују, поред података о самим стварима, и подаци о правима на тим стварима.

прихваћено је и у босанскохерцеговачком, црногорском и хрватском праву.³⁷ У француском праву, у погледу субјеката заложноправног односа, важи правило да заложни поверилац, као и заложни дужник може бити свако пословно способно физичко лице и правно лице, осим код залагања трговачког фонда, где заложни дужник може бити само трговац.³⁸ У швајцарском праву, регистарска залога је „резервисана“ за одређене категорије поверилаца (овлашћени заводи и задруге).³⁹

По Закону о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар Републике Србије, права заложног повериоца су: право намирења, као примарно овлашћење, право првенства и право следовања. Законом нису предвиђена конкретна овлашћења заложног повериоца у случају умањења вредности предмета регистарске залоге. Сматрамо то великим недостатком, с обзиром на то да заложена ствар остаје у државини заложног дужника.

Заложни поверилац има могућност да у одређеној мери утиче на вршење својинских овлашћења од стране заложног дужника. По закону, уговором о залози може се ограничити употреба предмета обезбеђења и одредити начин на који ће га заложни дужник убудуће употребљавати (чл. 26, ст. 1).⁴⁰ Уговором о залози могу се искључити одређени начини употребе предмета залоге. По Нацрту, залогопримац може захтевати од суда одлуку о одузимању ствари од заложног дужника и предају исте залогопримцу и пре доспелости обезбеђеног потраживања, ако заложни дужник својим поступцима угрожава или умањује вредност заложене ствари. У том случају, тренутком предаје ствари у државину заложног повериоца регистарска залога се трансформише у ручну залогу и долази до брисања заложног права из Регистра залоге, с тим што ручна залога задржава ред првенства који је имала регистарска залога (чл. 510). Сматрамо, да овакву одредбу треба да садржи и важећи закон о регистарској залози. У црногорском праву, заложни поверилац има право да захтева да му дужник пружи додатно обезбеђење, сличног степена сигурности, ако је радњама власника, односно непосредног држаоца, умањена вредност предмета регистарске залоге или прети опасност да дође до умањења њене вредности. У случају да не добије друго одговарајуће обезбеђење, заложни поверилац може захтевати превремену реализацију регистарске

³⁷ Вид. Д. Медић, *Хипотека и остала средства обезбеђења потраживања – стање и правци развоја*, Бања Лука 2005, 249–256; З. Рашовић, 95–102, Н. Ernst, 169. и даље.

³⁸ Е. Čulinović Herc, 33.

³⁹ Вид. М. Константиновић, „Хипотека на стоци“, *Анали Правног факултета у Београду* 1982, 375.

⁴⁰ Д. Попов, 208.

залоге.⁴¹ Када се ради о конкретним овлашћењима заложног повериоца, која су у функцији очувања права намирења, сматрамо да је потребно детаљно их регулисати, иако због велике сличности са хипотеком, може деловати да има места сходној примени одредаба о овлашћењима хипотекарног повериоца за случај угрожавања вредности хипотековане непокретности. Сматрамо, да је сходна примена правила о хипотеци могућа само ако је законодавац макар у једној одредби изричито предвиђа, као што је то учињено у хрватском Закону о власништву и другим стварним правима.⁴²

По Закону о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар Републике Србије, уговором о залози може се предвидети и право заложног повериоца да прибира плодове од ствари (чл. 21, ст. 2). У том случају, износ чистог прихода од плодова одбија се од износа трошкова намирења, припадајућих камата и главнице обезбеђеног дуга.⁴³

Заложни дужник је дужан да чува заложену ствар са пажњом доброг домаћина, односно доброг привредника, да је одржава у исправном стању и врши потребне оправке (чл. 18). Смисао овог правила јесте очување вредности заложене ствари и права намирења заложног повериоца. Диспозицији субјеката заложноправног односа препуштено је уговарање обавезе заложног дужника да осигура предмет заложног права. Сматрамо да је требало законом предвидети обавезу заложног дужника да осигура ствар од одређених ризика штете, уобичајених с обзиром на врсту и намену ствари и месне прилике и обичаје. Заложни дужник је дужан да трпи намирење и да пружи потпуну сарадњу заложном повериоцу у поступку намирења (чл. 38 и 39).

Пошто заложена ствар остаје у државини заложног дужника, он и даље има могућност вршења својинских овлашћења на заложеној ствари (коришћење ствари, фактичко и правно располагање). По Закону о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар, заложни дужник може употребљавати ствар у складу са њеном наменом, али се уговором о залози може одредити начин употребе, чак и искључити одређени начини употребе заложене ствари (чл. 20 и чл. 26). Законом о залози као средству обезбеђења потраживања РЦГ предвиђено је и право заложног повериоца да изврши преглед заложене ствари, пошто о намери да прегледа ствар обавести заложног дужника, осим ако уговором о залози није друкчије предвиђено (чл. 8, ст. 6). Заложни дужник може отуђити предмет заложног права. И ово

⁴¹ Вид. З. Рашовић, 109–110.

⁴² Чл. 297 и чл. 304 Закона о власништву и другим стварним правима РХ.

⁴³ Чл. 977 Закона о облигационим односима.

овлашћење се може искључити уговором о залози (чл. 23 и 24). Заложни дужник може поново заложити исту ствар, ако уговором није друкчије предвиђено (чл. 25), што значи да се овај вид правног располагања ствари може уговором искључити. Искључење или ограничење права располагања заложног дужника производи дејство од момента уписа у Регистар залогa. У случају отуђења предмета регистарске залогa, заложни дужник и прибавилац својине на ствари обавезни су да, без одлагања, поднесу захтев за промену уписа у Регистру залогa – упис заложног права на терет новог власника. У супротном, солидарно одговарају за штету коју поверилац трпи због пропуштања ове обавезе (чл. 23, ст. 1, 2, 3 и 4). Прибавилац стиче право својине оптерећено заложним правом (чл. 23, ст. 5). Међутим, он стиче право својине без терета, ако заложни дужник продаје предмет заложног права у оквиру своје редовне делатности (чл. 23, ст. 6). Требало је предвидети да у оваквим случајевима регистарска залогa наставља своје постојање на другој одговарајућој ствари заложног дужника из истог скупа ствари из којег је изашла ствар која је била предмет заложног права.⁴⁴ По Нацрту, када се уговором о залози искључи право заложног дужника да отуђи предмет заложног права, искључење овлашћења отуђења се уписује у Регистар (чл. 512, ст. 2). Ако и поред искључења права отуђења заложни дужник отуђи заложену ствар, заложни поверилац може захтевати предају ствари од свакога код кога се она налази, а од заложног дужника накнаду штете, по правилима облигационог права (чл. 512, ст. 3).

Када је у питању вишеструко залагање исте ствари, примењује се правило о рангирању ограничених стварних права *Prior tempore potior iure* – први у времену, јачи у праву. Право првенства одређује се према тренутку пријема захтева за упис заложног права.⁴⁵ Ако је на ствари поред регистарске, конституисана и ручна залогa, право првенства одређује се према времену настанка одговарајућег заложног права.⁴⁶

Главно овлашћење из права регистарске залогa је овлашћење намирења. Заложни поверилац се може намирити из вредности заложене ствари само ако има државину заложене ствари.⁴⁷ Право на државину стиче у тренутку западања дужника у доцњу, а право да захтева предају ствари у државину, након обавештавања дужника о почетку намирења (чл. 35, ст. 1 и чл. 40 Закона о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар). Заложни дужник дужан је да за-

⁴⁴ Д. Стојановић, Б. Павићевић, *Право обезбеђења кредита*, Београд 1997, 219–221.

⁴⁵ Чл. 30 Закона о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар Републике Србије.

⁴⁶ Вид. З. Рашовић, 110–111.

⁴⁷ Вид. М. Лазић, 67; З. Рашовић, 113; Н. Тешић, 238.

ложном повериоцу на његов захтев преда ствар или исправу неопходну за стицање државине (чл. 39, ст. 2). Ако заложни дужник не поступи по захтеву за предају државине, заложни поверилац може захтевати да суд донесе одлуку о одузимању ствари од заложног дужника или трећег лица и њеној предаји у државину заложном повериоцу.⁴⁸

Законом о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар Републике Србије регулисано је више начина реализације права намирења: судска продаја заложене ствари (чл. 43), вансудска продаја (чл. 44), вансудска јавна продаја путем надметања (чл. 46) и продаја по тржишној или берзанској цени (чл. 47).⁴⁹ Оквирни закон о залогама БиХ предвиђа судску продају заложене ствари и „намирење задржавањем ствари“, које је допуштено само ако је у уговору одређена и у регистар залоге уписана вредност предмета регистарске залоге.⁵⁰ Поверилац може упутити писани предлог заложном дужнику да му препусти ствар која је предмет регистарске залоге, на име намирења целог или дела потраживања. Уколико у року од 15 дана од упућивања предлога заложном дужнику заложни поверилац добије негативан одговор, не остаје му друга могућност осим судске продаје предмета залоге. Ако се у поменутом року заложни дужник уопште не изјасни о предлогу за намирење задржавањем ствари, претпоставља се да је заложни поверилац неопозиво изабрао овај вид намирења обезбеђеног потраживања. У том случају, заложни поверилац стиче право својине предмета регистарске залоге.⁵¹ Законодавац у БиХ уредио је и право преузимања код регистарске залоге (*ius offerendi*). По одредби чл. 34, заложни дужник или заложни поверилац са нижим рангом залоге у односу на повериоца који је покренуо поступак намирења, могу довести до престанка залоге испуњењем обезбеђеног потраживања повериоца, који је иницирао судску продају заложене ствари. Сматрамо да се ради о непрецизној формулацији, јер ће до престанка залоге доћи ако заложни дужник измири потраживање, и то уколико не постоји могућност задржавања ранга залоге и њеног трансформисања у својинску регистарску залогу. Како могућност задржавања ранга законом није предвиђена, ако заложни дужник испуни обезбеђено потраживање регистарска залога престаје. Међутим, ако потраживање измири заложни поверилац нижег ранга залоге у односу на повериоца који тражи намирење, регистарска залога неће престати. Нижерангирани поверилац, који је исплатио обезбеђено потраживање, поред постојеће, стиче још једну регистарску залогу. Он ступа на место пове-

⁴⁸ Вид. З. Рашовић, 115.

⁴⁹ Вид. М. Лазић, 86; З. Рашовић, 113–124; Н. Тешић, 243.

⁵⁰ Вид. Д. Медић, (2005), 262.

⁵¹ Чл. 25 и чл. 33 Оквирног закона о залогама БиХ.

риоца чије је потраживање исплатио, и у облигационоправном и у заложноправном односу (*successio in iura creditoris*).⁵²

6. ЗАКЉУЧАК

У праву Републике Србије, најважнији пропис на плану бездржавинског залагања покретних ствари је Закон о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар. Овим законом регулисано је бездржавинско залагање покретних ствари без ограничења у погледу субјеката заложноправног односа (заложни поверилац и заложни дужник могу бити сва пословно способна физичка лица и правна лица) или у погледу предмета регистарске залогe (примена регистарске залогe није ограничена само на поједине категорије покретних ствари). Такође, предвиђено је више начина намирења обезбеђеног потраживања, међу којима је од посебног значаја могућност вансудског намирења, преко којег се регистарска залога сврстава у ред најефикаснијих права обезбеђења у савременом праву. Решења Закона о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар показују и одређене слабости. Сматрамо, да је било неопходно признати заложном повериоцу конкретна овлашћења за случај угрожавања вредности предмета регистарске залогe радњама заложног дужника или другог непосредног држаоца. Наш закон о регистарској залози не предвиђа ни могућност задржавања ранга угашене регистарске залогe и располагања њиме, ради добијања нових кредита, под повољнијим условима. Сматрамо, да је ту могућност такође требало предвидети, због тога што својинска регистарска залога може знатно побољшати кредитну способност свог титулара.

Регистарска залога омогућује искоришћавање „кредитног потенцијала“ покретних ствари без угрожавања редовне делатности власника – дужника обезбеђеног потраживања. Поверилац постиже потребну сигурност уписом права обезбеђења у одговарајући јавни регистар, а с друге стране, нема обавезу чувања ствари. Треба очекивати да се овим правом могу остварити основни циљеви залагања – сигурно и ефикасно обезбеђење поверилачких потраживања и искоришћавање пуног кредитног потенцијала дужникове имовине. У модерно доба, највећи део привредних активности одвија се захваљујући кредитирању, а и задовољавање основних животних потреба готово је незамисливо без кредита. Зато, добро уређен систем реалних права обезбеђења потраживања битан је предуслов развијеног система кредитирања, што је основ привредног развоја, тиме и развоја друштва као целине.

⁵² М. Лазих, 137.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Gavella, Nikola, Josipović, Tatjana, Gliha, Igor, Belaj, Vlado, Stipković, Zlatan, *Stvarno pravo*, svezak drugi, Zagreb 2007;
2. Ernst, Hano, „Bezposjedovna sredstva osiguranja na pokretnim stvarima u Republici Hrvatskoj“, *Форум за грађанско право за југоисточну Европу*, Избор радова и анализа, Прва регионална конференција, Цавтат, књига друга, Београд 2010;
3. Живковић, Весна, Кнежевић, Ана, „Заложно право на покретним стварима“, *Промене стварног права у Србији*, Београд 2004,
4. Константиновић, Михаило, „Хипотека на стоци“, *Анали Правног факултета у Београду* 3-4/1982;
5. Лазић, Мирослав, *Права реалног обезбеђења*, Ниш 2009;
6. Медих, Душко, *Хипотека и остала средства обезбеђења потраживања – стање и правци развоја*, Бања Лука 2005;
7. Медих, Душко, *Ново стварно право Републике Српске*, Бања Лука 2011;
8. Povlakić, Meliha, „Stvarnopravna sredstva osiguranja na pokretnim stvarima u zemljama naslednicama bivše SFRJ“, *Budimpeštanski simpozijum, Doprinos reformi stvarnog prava u državama jugoistočne evrope*, Bremen 2003;
9. Попов, Даница, „Залога на покретним стварима уписаним у регистар у праву Републике Србије“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2009;
10. Рашовић, Зоран, *Право обезбеђења потраживања*, Подгорица 2010;
11. Стојановић, Драгољуб, Павићевић, Божидар, *Право обезбеђења кредита*, Београд 1997;
12. Стојановић, Драгољуб, „Бездржавинска залога (покретна хипотека)“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, 1971;
13. Тешић, Ненад, „Обезбеђење на покретним стварима и потраживањима“, *Форум за грађанско право за југоисточну Европу*, Избор радова и анализа, Прва регионална конференција, Цавтат, књига друга, Београд 2010;
14. Colin, Amroise, Capitant, Henri, Julliot De la Morandiere, Leon, *Droit civil*, tome II, Paris 1964;
15. Čulinović Herc, Edita, *Ugovorno osiguranje tražbina zalaganjem pokretnih stvari bez predaje stvari u posjed vjerovnika*, Rijeka 1998.

Правни извори и остали извори

1. Закон о заложном праву на покретним стварима уписаним у регистар Републике Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 57/03, 61/05 и 64/06;

2. Закон о облигационим и основама својинскоправних односа у ваздушном саобраћају Републике Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 87/11;
3. Закон о облигационим односима, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 28/78, 39/85, 45/89, 57/89 и 31/93;
4. Нацрт Законика о праву својине и другим стварним правима Републике Србије, *Ка новом стварном праву Србије*, Немачка организација за техничку сарадњу, Република Србија, Министарство правде, Београд 2007;
5. Оквирни закон о залозима, *Сл. гласник БиХ*, бр. 28/04 и 54/04;
6. Закон о залози као средству обезбјеђења потраживања Републике Црне Горе, *Сл. лист РЦГ*, бр. 38/02;
7. *Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima*, *Nar. novine R. Hrvatske*, бр. 91/96;
8. *Pomorski zakonik*, *Nar. novine R. Hrvatske*, бр. 181/04;
9. *Zakon o obveznim i osnovnim stvarnopravnim odnosima u zračnoj plovidbi*, *Nar. novine R. Hrvatske*, бр. 132/98;
10. *Swiss Civil Code*, <http://www.admin.ch>.

Assistant Milica Vučković, LL.B.

Faculty of Law,
University of Niš

REGISTERED PLEDGE

Summary

The saying *res mobiles res villis* – movables are worthless is no longer valid for movables. The need for non-possessory pledge constituted upon movable property, which served as the basic of economic activity of the owner, existed even in the ancient Rome. With the development of the economy, the outstanding need for non-possessory pawning of these things emerged. Modern law has developed security rights over movables that are favorable for debtors and also suitable and effective for creditors. The subject-matter of the paper is registered pledge. The author analyses the law of the Republic of Serbia, giving also certain attention to laws of the former republics of Yugoslavia and to the west European laws. In the Serbian law the most important statute is the Statute of Registered Pledge. That statute regulates non-possessory pawning of movables, making no restriction concerning subjects and objects of registered pledge. The statute also provides a number of ways for the realization of pledge, the most important of them being extra-judicial enforcement, which makes the

registered pledge one of the most efficient security rights in modern law. The registered pledge enables the full use of credit potential of movable property without endangerment of regular economic activity of its owner – the debtor. At the one side, the registration of the pledge gives the creditor needed legal certainty and, at the other, he does not have the obligation to preserve the movable. There is a great expectation that this right will achieve main goals of pledge – certain and efficient securing of claims and full use of credit potential of movable property of the debtor.

Key words: *Non-possessory security rights; Registered pledge; Pawning of movables.*